

երկրորդ օրը պիտի սկսի մտածել թէ իրաւոյնէ սատանան այնչափ տգեղ չէ եղբոր, ինչպէս կը նկարագրեն. երրորդ օրը զոհ պիտի մնայ իր վիճակէն, Երեկ ինչպէս բաժնուեցաք:

— Բարոյապէս ապտակեց զիս՝ մատնիչ անուանելով:

— Այդչափ կատաղի՞ է: Ամուսնանալէն վերջ կը սորվեցնես էնոր թէ կոռճ պարտքն է իշխով զրաղիւ և ոչ քաղաքական գործերով:

Շարայարիկ Թրգմ. Հ. Ա. ԳՈՆՏԱՔԱՅԵԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆ ՆՈՐ ԲԱՌԵՐ

ՄՈՎՍԷՍ ԿԱՂԱՆԿԱՅՏՈՒԱՅՏՈՅՆ ՊԱՄՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Հոս կը հաւաքեմ կաղանկայտուացւոյն մէջ զործածուած նոր և խնդրական հայերէն բառերը:

Կաղանկայտուացին երկու տարբեր տրպագրութիւն ունեցած է. միահատոր հրատարակութիւն մը (Մոսկվա 1860), և երկհատոր հրատարակութիւն մը՝ Կ. Վրդ. Շահնազարեանի ձեռքով (Փարիզ 1860): Էմին ձեռքի տակ ունեցած է երկու ձեռագիր, Շահնազարեան չորս ձեռագիր, Երկու հրատարակութիւններն ալ մի և նոյն տարին կատարուած ըլլալով՝ հրատարակիչները չեն կրցած իրենց բնագիրը միւս ձեռագիրներուն համեմատութեամբ լրացնել:

Իմ հաւաքածոյիս մէջ ի նկատի առած եմ երկու տպագրութիւններն ալ:

Արարատ ամսագրի 1895—7 տարիներուն մէջ խաչիկ Վրդ. Դադեան հրատարակած է կարգ մը յօդուածներ, որոնցմով ըննութեան կ'առնէ կաղանկայտուացւոյն՝ Էլմիամանի ձեռագրատան մէջ գտնուած ձեռագիրները: Ըստ խաչիկ Վարդապետի այս ձեռագիրները երկու խումրի

կը բաժնուին: Առաջին խումբը կը պարունակէ N. 1682 (1289 թուէն), N. 632 (1761 թուէն) և N. 250 (1829 թուէն) ձեռագիրները: Երկրորդ խումբը կը պարունակէ N. 633 (1664 թուէն) և N. 1721 (անթուական) ձեռագիրները: Խաչիկ Վարդապետի ըննութեամբ՝ բոլոր հրատարակութեանց և ասոնց համար գործածուած ձեռագիրներուն նախագաղափարն է N. 1682 ձեռագիրը, որուն հասարակ և նոր ժամանակի արտագրութիւններն են N. 632 և N. 250 ձեռագիրները: Երկրորդ խումրի ձեռագիրները ասոնցմէ տարբեր են: Յետին ձեռքեր առաջին խումրի ձեռագիրներուն մէջ մտցուցած են ինչ ինչ միտումաւոր սրբագրութիւններ, որոնցմէ զուրկ են երկրորդ խումրի ձեռագիրները: Խաչիկ Վարդապետ կը դնէ նաև քանի մը հատուած այս վերջիններէն, թէ՛ առաջին և թէ՛ երկրորդ խումրի մասը ձեռագիրներու համեմատութեամբ: Այս հատակտորներն ալ ի նկատի ունեցած եմ Դրժ. Բախտարար մեր խնդրական բառերէն չըկան անոնց մէջ: Այս պատճառաւ ցանկալի էր որ ձեռնհաս մէկը ըննէր թէ մեր խնդրական բառերը ինչ ընթերցուած ունին երկրորդ խումրի ձեռագիրներուն մէջ:

Թէև խաչիկ Վարդապետ երկու հրատարակութիւններն ալ մի և նոյն ձեռագրէն կը համարէ, բայց անոնց մէջ կան այնպիսի ընթերցումներ, որ տարբեր կ'ենթադրեն: Եոյն իսկ գլխաւորագրութեան մէջ կան տարբերութիւններ: Այս տարբերութիւնները կը սկսին Գ զբքի ԺՁ զբւխէն: Էմինի ԺՁ զբւխին դէմ Շահնազարեան ունի ԺԻ զբւխը, իսկ Էմինի ԺԻ զբւխին դէմ Շահնազարեան ունի ԺՁ զբւխը: Այս զբւխին վերնագիրը Էմինի մէջ 6 տող է, Շահնազարեանի մէջ երկու տող: Էմինի ԺԻ զբւխը Շահնազարեանի քով ամբողջապէս ներմուծուած է ԺՁ զբւխին մէջ: Էմինի ԺԺ զբւխուն դէմ Շահնազարեան ունի ԺԻ, ի—ին դէմ ԺԺ և այսպէս մինչև վերջ:

Այս տարբերութիւնները կը ցուցնեն որ խնդրական բառերուն համար կարեոր են

նաև առաջին խումբի ձեռագիրներուն ընթերցուածները:

Ալիշանի Հայապատումին մէջ ալ՝ էջ 117 և 239 մէջ բերուած են քանի մը հատուածներ՝ կաղանկայտուացոյն Պատմութենէն: Ինչպէս համեմատութենէն կ'երևայ, ասոնք տպագիրներէն չեն, այլ վեհետիկ գտնուած ուրիշ լատագոյն օրինակէ մը: Որքան որ կարելի էր՝ նշանակած եմ նաև այս ձեռագրին ընթերցուածները և Հ. Ալիշանի տուած մեկնութիւնները մեր խնդրական բառերուն մասին:

1. Արեւիկուն

Թէպէտև անբեղոյ միտս ունէին ընդ նմա ումանք ի մասխալորդոր տոհմակցացն, բայց նա ի ձեռն իմաստակիր և քաղցրահամբոյր խօսից նուաճէր և յինքն յանկուցանէր զամենեցուն սիրտ (տպ. էմ. էջ 183. — Ծհ. Ա. էջ 361 ունի անբեղուն, 1 օր. անանգրան):

Երեք ընթերցուածներէն լատագոյնը կը կարծենք անբեղուն. կը նշանակէ «անհամակիր, չսիրող»: Ծագումը անյայտ է, որովհետև զփուար թէ կարենայ կապուիլ քեզուն «բերրի» բառին հետ: Իրականը պիտի ըլլայ քեզուն «համակիր, սիրող»:

2. Աղիւսերան

Ձուտեք պողովատիկ ոսկեպատեան մարգարտաշոծ գեղաշարեալ, զգաստմուճանն ոսկեհնուա ըստաւորակս և զդիպակս ողիբերուն, զգուարճատեալի ծիրանիս (տպ. էմ. էջ 157. — Ծհ. Ա. 321 ունի տաղիս քերան):

Աղիբերան ընթերցուածը անշուշտ աւելի լաւ է, կազմուած ասեղ և քերան բառերէն, իբր «ասեղի բերանով գործուած, ներբաշխս»:

3. Գայթանք

Վանաց երէց կամ վանական ոք՝ եթէ ի վանացն գայրաւք առնէ և ի վերայ

յայտ լինի, անարգեացեն զնա և ի տեղւոյն ի բաց արասցեն, և զխոստակն յեկեղեցին կալցեն. (տպ. էմ. էջ 66-67. — Ծհ. Ա. 185 ունի կայտակ, բայց ծանօթութիւններէն կ'երևայ որ ստիկա մէկ ձեռագրի մը ընթերցուածն է. միւսներն ունին՝ 2 օր. իսայտակ ոք. 1 օր. կատակ ոք):

Հատուածս Աղուէնի ժողովին կանոններէն է, որ կը գտնենք նաև Կանոնագրքի մէջ. «Թէ ի վանացն գայրաւք ոք առնէ, ի տեղւոյն ի բաց արասցեն և զխոստակն յեկեղեցին կալցին» (Տես Նոր Հայկ. բառ. խոստակ բառին տակ):

Ամենէն առաջ պէտք է որոշել խոստակ բառին նշանակութիւնը, Հայկ. բառ. կը մեկնէ «մանուկ, տղայ, զաւակ, սան, համբակ, ժառանգ որբացեալ»: Բայց ստիկա սխալ է. Հիւպը. Arm. Gram. 161 բառը կը մեկնէ «խնչք, հարստութիւն», զընելով իբր փոխառութիւն պրս. خاگاه Xvāsta հոմանիշէն, որմէ կը ծագի նաև խոստակցոր «ժառանգ» Օրբ. տպ. էմ. էջ 150, 151, 160, 170:

Խոստակ բառին այս նշանակութիւնը տալէ յետոյ, հատուածին իմաստը բաւական կը պարզուի. «եթէ վաներէցը կամ վանական մը վանքէն գտնար մը (խնչք, հարստութիւն) առնէ և բռնուի, թող անարգելով դուրս ընեն և գումարը գրաւեն»: Այսպէսով ուրեմն գայրաւք բառն ալ հոմանիշ կը զառնայ խոստակին:

Ինչպէս կը տեսնուի, հատուածիս մէջ առնել բայը առինք յետին «առնուլ, վերցնել» իմաստով և ոչ թէ հնագոյն «գործել, ընել» նշանակութեամբ: Ասիկա զրոշուածութիւն պէտք չէ յարուցանէ, որովհետև նոյն կանոններուն մէջ ուրիշ ուսական ձևեր ալ կան:

Հ. ԱՃԱՌԻԱՆ

Շարայարելի

